

HET HORNEMANN HUIS

HET MAG NIET UITMAKEN
WIE JE BENT!

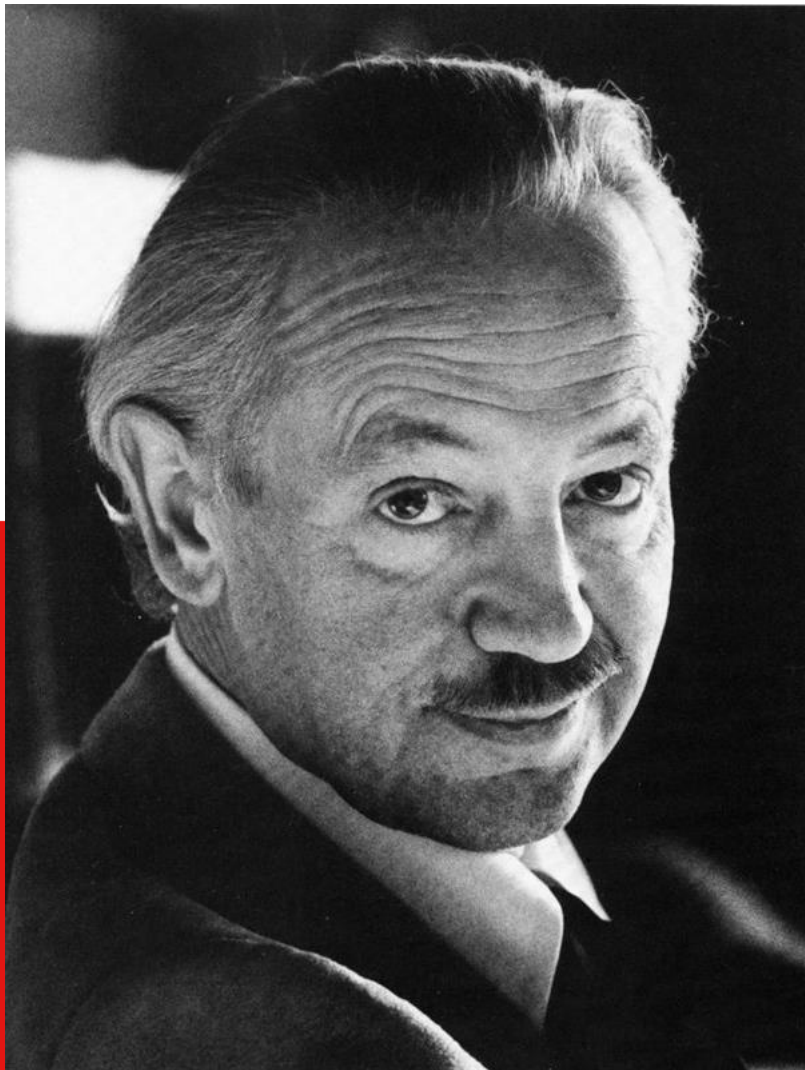
HERINNERINGSCENTRUM

HORNEMANN

Ton Smits

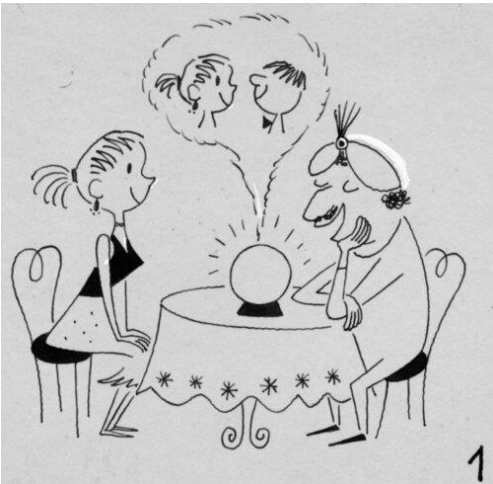

Veghel, 18 februari 1921 – Eindhoven, 5 augustus 1981

Doel

- Achtergrond informatie verstrekken
  - Tekenaars in de oorlog
  - Ton Smits
  - Bepaalde karikaturen van de voorstelling uitgelicht

Beïnvloeden publieke opinie met behulp van cartoons

Al eeuwenlang zijn cartoons en spotprenten dé manier om op satirische wijze kritiek te leveren op maatschappelijke en politieke actualiteiten. Cartoonisten gaan de actualiteit met lef, humor en vakmanschap te lijf en zetten de lezers aan het denken. Het is een creatieve manier om scherp te blijven.

Voor de pluristen: een karikatuur is een vervormd portret van een individu, terwijl een cartoon een concept of boodschap overbrengt, vaak in één beeld met een maatschappijkritische knipoog

Karikatuur tekenaar in de Oorlog(1)

- Tekenars moesten zich inschrijven bij De Nederlandsche Kultuurkamer. **Alle** kunstenaars, architecten, schrijvers, journalisten, muzikanten, filmacteurs en podiumartiesten waren verplicht op straffe van werkeloosheid of erger om zich in te schrijven bij dit door de Duitse bezetter ingesteld instituut.
- Door deze verplichte inschrijving kreeg het instituut controle over alle creatieve uitingen. En alleen pro Nazi uitingen waren toegestaan.
- Tekenars die kritische, anti-Duitse en anti-Nazi karikaturen maakten, werkten vaak illegaal, bijvoorbeeld voor verzetskranten zoals *Het Parool* of *Trouw*, en riskeerden arrestatie, gevangenschap of erger.

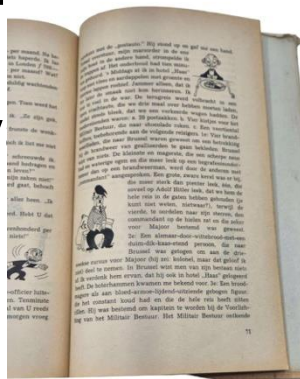
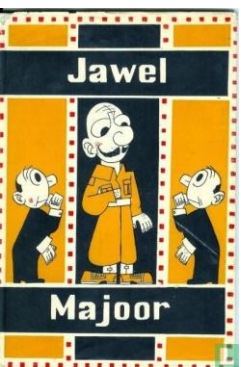
Karikatuur tekenaars in de Oorlog(2)

- Zij tekenden voor het verzet:
  - Maarten Toonder(Goed en fout)
  - Pieter Kuhn(vervalser)
  - Josef Nassy
  - Marits Rletdijk
- Zij tekenden voor de bezetter
  - Willy Vandersteen(tekenen van antisemitische strips, dagblad *Volk en Staat* en weekblad *De Nationaal-Socialist*)
  - Hergé (racistische en antisemitische tekeningen)
  - Jacob Grosman(*SS-Propagandakompanie*)

Ton Smits gedurende de Oorlog

- In de oorlogsjaren doorloopt Smits de Academie voor Kunst en Vormgeving in Den Bosch.
- In de laatste oorlogsjaren tekent hij karikaturen van verschillende nazileiders. Tijdens de bevrijdings dagen krijgt Smits van een Amerikaanse soldaat een exemplaar van het weekblad *Look*. Dit Amerikaanse cartoontijdschrift zal hem bijzonder inspireren. Na de bevrijding haalt Ton zijn spotprenten met nazikopstukken weer tevoorschijn. Het *Eindhovens Dagblad* geeft deze tekeningen uit in de vorm van twee reeksen prentbriefkaarten. In de jaren 1944-1946 zijn in Europa honderdduizenden prentbriefkaarten met anti-nazi-tekeningen in omloop.
- Ton Smits bracht in 1945 het boekje *Jawel Majoor* uit, ondanks de schaarste van papier en inkt, waarin een heleboel karikaturen werden opgenomen.

Een aantal karikaturen van de
voorstelling

Joseph Goebbels' "Journalistieke Looping-the-loop"

- **Beschrijving:** De tekening toont een karikatuur van Joseph Goebbels, de minister van Propaganda van Nazi-Duitsland. Goebbels staat voor een microfoon, klaar om te spreken.
- **Tekst:** "Goebbels laatste journalistieke looping-the-loop. ...Zodat het ons tenslotte gelukt is, onze verbindinglijnen zodanig te verkorten, dat wij ons materiaal nog slechts aan hoeven te reiken."
- **Interpretatie:** Smits bespot hier de propagandistische draaikonterij van Goebbels. De uitspraak in de tekst wijst op de steeds waanzinniger wordende claims van de nazi-propaganda, die de werkelijkheid verdraaiden tot het absurde.

Hitler's Wanhopige Groet

- **Beschrijving:** Een karikatuur van Adolf Hitler die een wanhopige Hitlergroet brengt, met een vermoeide en verslagen uitdrukking op zijn gezicht.
- **Tekst:** "Het Duitse leger volgde zijn Führer. Hopelijk is de dag niet ver meer, waarop de Führer het Duitse leger zal volgen..."
- **Analyse:** Deze tekening symboliseert de naderende nederlaag van Hitler en zijn leger. De wanhopige uitdrukking van Hitler reflecteert de hopeloosheid van zijn situatie toen de oorlog tegen Duitsland keerde.

De Nieuwe Nazi-Groet

- **Beschrijving:** De derde tekening toont twee versies van Hitler, waarvan één de traditionele Hitlergroet brengt en de ander met handen omhoog in overgave.
- **Tekst:** "De nieuwe nazi-groet (verplicht)."
- **Interpretatie:** Smits suggereert hier dat de nederlaag van de nazi's onvermijdelijk was, met Hitler die uiteindelijk in overgave zou eindigen. Deze satire de ironie van het regime dat uiteindelijk moet toegeven en zich overg

Goebbels' Optimistische Leugens

- **Beschrijving:** Goebbels spreekt vanaf een podium met een optimistische maar misleidende boodschap.
- **Tekst:** "Volksgenossen!... Wir haben noch zwei Täääänks!... Es ist noch nichts passiert!..."
- **Analyse:** Deze tekening bespot de valse geruststellingen van Goebbels, terwijl de werkelijkheid desastreus was voor het Derde Rijk. Het benadrukt de dissonantie tussen de propaganda en de werkelijke stand van zaken.

De Bloem van de Natie

- **Beschrijving:** Een groep vermoeide, verslagen mannen in gevangenskleding die de “bloem van de natie” zouden moeten voorstellen.
- **Tekst:** “De bloem van de natie... Komt dat zien!...”
- **Analyse:** Smits hekelt hier de nazistische ideologie van superieur ras door hen te tonen als miserabele en verslagen figuren. Het toont de ironie en de val van hun arrogantie.

Ras...

- **Beschrijving:** Twee soldaten, een in nazi-uniform en een in een ander uniform, lopen naast elkaar.
- **Tekst:** "RAS...."
- **Analyse:** Deze tekening benadrukt de absurditeit van de nazi-rassenideologie door de gelijkenissen tussen de soldaten te tonen, waarbij de verschillen triviaal lijken.

De Führer en Zijn Volgelingen

- **Beschrijving:** Hitler en Goebbels staan samen, waarbij Goebbels een suggestie doet aan Hitler.
- **Tekst:** "Wees nou verstandig Adolf en zet 'n advertentie, of ze ergens 'n goeie Führer met toebehooren kunnen gebruiken. Anders komen we binnenkort allemaal op straat te staan!..."
- **Analyse:** Deze tekening illustreert de wanhoop binnen de nazi-top, waarbij zelfs de loyaliteit aan Hitler wordt gequestioneerd. De humor hier is scherp en direct, gericht op het idee dat zelfs Hitler vervangbaar zou kunnen zijn.

Uit het Führerhoofdkwartier

- **Beschrijving:** Hitler en zijn generaals bekijken een kaart, waarbij de situatie er slecht uitziet.
- **Tekst:** "Kijk Adolf,.... das grosze Vaterland?...."
- **Analyse:** Deze tekening bekritiseert de strategische incompetentie en de illusies van grandeur van de nazi's. De generaals proberen de rampzalige situatie te verbergen onder een dun laagje optimisme.

In Gevangenschap

- **Gevangeniskleding:** De gestreepte kleding symboliseert hun gevangenschap en nederlaag, wat hun machteloosheid benadrukt.
- **Karikaturen:**
- **Hitler:** Afgemaakt als een magere, hopeloze figuur, die zijn falen toont.
- **Goebbels:** Klein en uitgemergeld, symbool van falende propaganda.
- **Göring:** Dik en verslagen, in contrast met zijn vroegere machtige verschijning.
- **Satire en Kritiek:**
- **Absurditeit van de Nazi-Campagne:** De tekst bespot de mislukte nazi-campagnes tegen Engeland, benadrukkend de zinloosheid en mislukking van hun strategieën.
- **Humor en Ironie:** Door hen belachelijk te maken, bekritiseert Smits de nazi-ideologie en hun leiders.

Ton Smits

- Wordt gezien als de eerste Nederlandse cartoonist die internationale bekendheid verwierf.
- In 1964 won hij, met de cartoonstrip 'het kuikentje', de Trofeo Di Palma D'oro, wat de hoogst mogelijke onderscheiding is voor een cartoonist.

Ton Smits eerbetoon

in het Ton Smits park, ten zuiden van de Boutenslaan, vindt je “de lachende mannetjes”.

- Er is een prijs vernoemd naar Ton Smits, de Ton Smits Penning

Museum Ton Smits Huis
Jacob Reviuslaan 25
5644 TP Eindhoven

Meer informatie

- <https://tonsmitshuis.nl/>
- <https://stichting18september.nl/ton-smits-satirische-tekeningen-uit-1944-humor-als-wapen-tegen-de-nazis/>
- https://tonsmitshuis.nl/collectie/?query=*:*&sortBy=random_963

HET HORNEMANN HUIS
HET MAG NIET UITMAKEN
WIE JE BENT!

HET HORNEMANN HUIS

BEDANKT VOOR JE AANDACHT

 HET MAG NIET UITMAKEN
WIE JE BENT!